

perfil

Jordi Gussinyè explica la seva vida amb una normalitat absoluta. S'estima la història i només ha fet sempre el que ha sentit per salvar-la de l'oblit dels anys. Però avui es mira el seu passat amb una modèstia que fins i tot fa mal. Com si en el fons no hagués fet mai res que no toqués. La seva mirada és una mirada clara, lúcida, viva. Una mirada que, tanmateix, no fa altra cosa que el que ell ha fet sempre: esquivar el pas del temps.

Jordi Gussinyè, esquivant el pas del temps

MARTÍ CORTADELLAS > TEXT

ENRIC COROMINA > FOTOS

Jordi Gussinyè va néixer a Banyoles (1929), i amb només dinou anys ja va fugir cap a Mèxic per escapar d'una de les obligacions que per edat li tocaven: el servei militar. No va ser un exili. Amb l'excusa d'anar a estudiar arquitectura a la capital mexicana, va abandonar el país legalment. I quan va acabar, ja no va tornar. I per què fer-ho? Per a ell, el viatge a Amèrica va ser un viatge de la misèria a l'abundància, com «un alliberament».

Per al pare d'en Jordi, en canvi, metge de poble i militant d'Esquerra Republicana de Catalunya, anar a Mèxic va ser fugir d'una mort gairebé segura. El 1939 va haver d'abandonar Banyoles per anar a un camp de refugiats francès. Poc més tard, quan va entendre que la tornada no seria fàcil, va creuar l'Atlàntic i es va instal·lar indefinidament en el continent americà. D'aquesta manera, doncs, en Jordi i tota la seva família van anar buscant excuses per emprendre el mateix viatge d'anada. Per començar a construir un nou món lluny de casa.

Una nova vida a Amèrica

A Mèxic, el pare d'en Jordi va portar una vida prou semblant a la que havia portat sempre a Banyoles. Es va instal·lar en un poblet de l'estat de Durango i va treballar molts anys com a metge de capçalera. Com en tants altres casos, però, la guerra civil també va esquinçar la seva vida, ja que mai no va saber viure a Mèxic sense enyorar Catalunya.

L'adaptació d'en Jordi, en canvi, va ser tota una altra cosa. Per a un jove com ell, l'Amèrica dels cinquanta era la terra somiada, «la de la Coca-Cola i les pel·lícules en tecnicolor». I en Jordi volia sentir-se part de tot allò, viure aquella terra com qualsevol altre mexicà. Per això no s'ho va pensar gaire i va renunciar a la nacionalitat espanyola. Fet i fet, «millor ser mexicà que no pas espanyol».

I va començar a viure com un mexicà més. Va aconseguir convalidar el seu títol de batxillerat i va iniciar els estudis d'arquitectura a la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic. Vivia en pensions de la capital i el pare l'ajudava econòmicament. Molt a la vora de la seva facultat hi havia el Museu Nacional d'Antropologia. En Jordi hi anava sovint. Un dia va matricular-se per plaer a algunes assignatures d'antropologia i, quan se'n va adonar, ja tenia més de mitja carrera feta. Llavors va decidir acabar-la i especialitzar-se en arqueologia.

Els primers passos en el món laboral

Però les primeres feines d'en Jordi no van ser en el camp de l'arqueologia. Els anys següents als estudis se'ls va passar de despatx en despatx d'arquitectes de la capital mexicana. I el 1962 va decidir que s'havia acabat, que potser havia arribat l'hora de posar punt final a l'aventura americana i comprar un bitllet de tornada a casa.

El viatge a Amèrica va ser un viatge de la misèria a l'abundància, com un alliberament

A Catalunya, s'hi va estar tres anys. Es va instal·lar a Barcelona i, gràcies a un anunci de *La Vanguardia*, va començar a treballar per a un arquitecte català. De seguida, però, es va adonar que les llibertats i les possibilitats econòmiques que li oferia Amèrica no es podien comparar amb les d'una Catalunya plenament ferida pel franquisme. La solució: fer novament les maletes i emprendre un altre viatge cap a Mèxic.

I amb l'arribada, una lliçó que tard o d'hora a tots ens toca aprendre: hi ha coses que no podem recuperar quan el pas del temps les esborra. Havien passat tres anys, i en Jordi ja havia quedat arraconat del circuit d'arquitectes de la capital mexicana. Per començar de nou, doncs, va decidir anar a veure un seu antic professor que treballava a l'Institut Nacional d'Arqueologia. Poc després, començava a dirigir el salvament arqueològic de les obres del metro de Ciutat de Mèxic.

La primera etapa de les obres, que van començar el 1965, va ser la més complicada. Fer passar les vies pel centre de la capital mexicana significava desenterrar les ruïnes de l'antiga ciutat asteca, que tenia més de tres-cents mil habitants quan els espanyols hi van arribar. Els quatre anys que en Jordi va treballar en aquest projecte, doncs, van ser intensos, «una lluita constant amb uns enginyers que robaven o destrossaven les peces arqueològiques perquè no els importaven gens ni mica». Malgrat tot, en Jordi guarda un bon record d'aquesta etapa. «Es van salvar moltíssimes coses».

Quan la feina es va acabar, en Jordi es va traslladar a Chiapas per dirigir el salvament arqueològic de la presa de La Angostura. Es va instal·lar tres anys a la capital de l'Estat, Tuxtla Gutiérrez, i hi van fer moltes troballes. És el que té Mèxic: «Si fas un forat a terra, o bé hi trobes petroli o bé hi trobes restes arqueològiques». Quan es va acabar la feina, en Jordi se'n va anar cap a la capital mexicana amb una sola idea: tornar a Chiapas.

I no va tardar gens a fer-ho. Li van oferir la direcció de l'Institut Nacional d'Antropologia de Tuxtla Gutiérrez i s'hi va passar un bon grapat d'anys. Potser, però, no tants com hauria volgut. Un dia, el bisbe de la ciutat va presentar un projecte per construir una nova catedral al mateix lloc on hi havia l'antiga catedral colonial. «Era una catedral senzilla, però tenia la seva gràcia». En Jordi va proposar al bisbe de construir el nou edifici a un altre lloc i, com que no el va convèncer, es va negar a donar els permisos perquè enderroquessin el vell. A partir d'aquí, tot van ser dificultats. Els mitjans de comunicació van encetar una campanya acusant-lo de *gachupín*, que és el nom pejoratiu que reben les persones nascudes a l'Estat espanyol que viuen a Amèrica, i de defensar els interessos de la seva pàtria i no pas els de la mexicana. Va tenir por i va sentir que la seva presència perillava. «A Mèxic la vida no val res».

La tornada a casa

El 1980, en Jordi va decidir novament emprendre un viatge de tornada. El definitiu. «Sempre vaig viure a Mèxic pensant que tard o d'hora havia de tornar». Un cop a casa, va fer

unes oposicions i va començar a treballar de professor a la Universitat de Barcelona fins a l'any 2000, que es va jubilar.

Els alumnes sovint li demanaven que parlés en castellà perquè els feia gràcia el seu accent mexicà. Però no és només el parlar: Mèxic continua amb en Jordi cada dia de la seva vida. «L'estimo gairebé tant com Catalunya». I n'enyora la gent i el menjar. Però des que s'ha instal·lat a casa, només hi ha tornat una vegada. I es va endur una decepció. La Ciutat de Mèxic on va arribar els anys quaranta tenia només tres milions d'habitants. Avui, hi viuen més de vint milions de persones i hi ha molta contaminació. «És una ciutat impossible».

A Chiapas no hi ha tornat mai més. Li agradaria anar-hi i buscar aquell Tuxtla Gutiérrez, aquells indígenes; l'escenari i la gent dels seus records. Però sap que, en el fons, s'enduria un disgust: «No trobaria el que vaig deixar perquè ja no hi és, ja no existeix». I la seva mirada és ara la d'un home cansat. La mirada d'un home que ha lluitat tota la vida amb entusiasme per salvar coses del pas del temps. La mirada d'un home que ha hagut d'acceptar que, malgrat tot, algunes coses no es poden salvar.

Martí Cortadellas és periodista.

*Sempre va viure a Mèxic pensant
que tard o d'hora havia de tornar*